

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто досвід застосування міжнародних стандартів фінансової звітності у різних країнах, на основі якого обґрунтовано основні переваги та недоліки процесу впровадження МСФЗ з метою складання фінансової звітності для компаній в Україні.

Ключові слова: бухгалтерський облік, фінансова звітність, облікова політика, система бухгалтерського обліку, МСФЗ.

Реформування системи бухгалтерського обліку в Україні набуло значного розвитку з прийняттям постанови Кабінету Міністрів України № 1706 від 18.10.1998 р. "Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку в Україні відповідно до міжнародних стандартів". Виходячи з цього останнє десятиліття приділяється значна увага питанням запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в обліковій практиці окремих категорій суб'єктів господарювання в Україні. Процес переходу на МСФЗ в Україні супроводжується гострими дискусіями та різними підходами до вирішення даного питання. Зокрема, використання МСФЗ при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності суб'єктами господарювання в Україні зумовлює виникнення певних проблем та завдань методологічного, методичного та технічного характеру, що потребують подальшого дослідження та пошуку шляхів вирішення.

Проблеми гармонізації та стандартизації вітчизняної системи бухгалтерського обліку з МСФЗ привертають увагу багатьох науковців і фахівців у даній галузі. Серед вчених, що здійснили вагомий внесок, слід відзначити В.Г. Швеця, Ф.Ф. Бутинця, М.Г. Чумаченка, М.В. Кужельного, В.В. Сопка, С.Ф. Голова, П.Т. Саблука, А.В. Рабошук, В.Ф. Палія, Б.Ф. Усача, Я.В. Соколова. Наукові праці цих вчених присвячені вивченню досвіду різних країн, які перейшли на МСФЗ, дослідженню значення МСФЗ та обґрунтуванню необхідності їх впровадження в Україні.

Досвід переходу на МСФЗ у країнах з перехідною економікою свідчить про виникнення певних проблем, що пов'язані, перш за все, із самим підходом до впровадження таких глобальних реформ національних систем бухгалтерського обліку.

Особливої уваги при обговоренні актуальних питань переходу на МСФЗ потребують уваги та шляхів вирішення внутрішні проблеми підприємств, що визначаються поточними управлінськими завданнями і включають недостатність кваліфікованого персоналу, недостатність системи збору інформації (програмного забезпечення) та збільшення кількості пакетів звітності (складанні звітності за МСФЗ та національними стандартами).

Метою написання статті є вивчення досвіду різних країн щодо впровадження МСФЗ і за результатами його аналізу визначення та обґрунтування основних переваг та недоліків використання МСФЗ при веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності суб'єктами господарювання в Україні.

Глобалізація світової економіки має такі наслідки для гармонізації бухгалтерського обліку: підвищення мобільності капіталу і, як наслідок, потреба інвесторів у єдиних підходах вимірювання, оцінки та обслуговування таких інвестицій для прийняття ними обґрунтованих рішень. Крім того, очікується, що використання МСФЗ здатне підвищити якість фінансової звітності та забезпечити подання більш повної інформації про результати діяльності підприємств.

На сьогодні існує велика різноманітність підходів щодо застосування МСФЗ. Проте, в будь-якому випадку, із запровадженням міжнародних стандартів компанії все рідше вдаються до маніпулювання розмірами прибутку та приховування результатів господарської діяльності. Аналіз стану запровадження МСФЗ в облікову практику компаній країн світу свідчить про посилення таких тенденцій останніми роками та про позитивні ефекти від використання міжнародних стандартів. Так, МСФЗ дозволені або обов'язкові для застосування у 109 країнах світу, у тому числі у 81 – для лістингових компаній та 28 – для нелістингових компаній (табл. 1).

Таблиця 1

Застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності в країнах світу, кількість країн

Обов'язковість застосування МСФЗ в країні	Лістингові компанії	Нелістингові компанії
Не дозволяється використовувати МСФЗ	32	34
Дозволяється використовувати МСФЗ для всіх або деяких видів діяльності	28	34
Обов'язкове застосування МСФЗ для всіх компаній	81	28
Відсутність фондових бірж	14	-

Джерело: систематизовано автором на основі [2, с. 15]

Сьогодні у світі існує декілька систем бухгалтерського обліку залежно від регіональних, економічних, політичних та соціальних особливостей. Загальновідомим є підхід щодо поділу облікових систем на такі види: англосаксонська, континентальна, південноамериканська та ісламська моделі.

У англосаксонській моделі фінансова звітність розглядається як основне джерело інформації для інвесторів і кредиторів. Майже всі компанії присутні на ринку цінних паперів, і вони безпосередньо зацікавлені у наданні об'єктивної інформації про своє фінансове становище. Сьогодні така модель застосовується у Великобританії, США, Австралії, Ізраїлі, Індії, Канаді, країнах Центральної Америки та ін.

На відміну від англосаксонської у континентальній моделі значна увага приділяється законодавчому регулюванню бухгалтерського обліку, а основними користувачами фінансової звітності виступають податкові та інші державні органи. До країн з такою моделлю належать Австрія, Греція, Данія, Іспанія, Італія, Німеччина, Норвегія, Португалія, Франція, Японія та ін.

Відмінною характеристикою південноамериканської моделі є коригування показників фінансової звітності з урахуванням зміни загального рівня цін, що спричинено нестабільною економічною ситуацією та високим рівнем інфляції. Такі коригування необхідні для забезпечення достовірності фінансової звітності. Проте такі вимоги

спрямовані зовсім не на задоволення потреб інвесторів, а на виконання державою річних бюджетів. Ця модель притаманна таким країнам, як: Бразилія, Перу, Уругвай, Чилі та ін.

Однією з форм організації бухгалтерського обліку та фінансової звітності виступає ісламська модель, яка характерна для мусульманських країн та сформована під впливом їх національних особливостей. Дана модель має ряд особливостей, зокрема, забороняється отримання фінансових дивідендів заради збільшення доходів, а при оцінці активів і зобов'язань використовуються лише ринкові ціни.

Існують і дещо інші підходи до групування країн залежно від ступеня запровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності. Зокрема, за такою ознакою країни варто згрупувати у шість груп:

- прямий дозвіл для лістингових компаній за допомогою спеціальних процедур (країни Європейського союзу);
- конвергенція національних стандартів з МСФЗ для лістингових компаній (США, Японія);
- конвергенція національних стандартів з МСФЗ для всіх компаній (Великобританія);
- конверсія МСФЗ в національні стандарти (Нова Зеландія, Австралія, Гонконг, Сінгапур);
- розробка нових національних стандартів і вдосконалення існуючих національних стандартів у напрямі їх відповідності з МСФЗ з урахуванням національних особливостей (Індія);
- робота з визнання національних стандартів еквівалентними МСФЗ (у ЄС для Канади, Японії та США);
- пряме введення МСФЗ в якості національних стандартів, у тому числі для юридичних осіб та нелістингових компаній [2, с.16].

Цікаво відзначити, що деякі країни, що переходять на МСФЗ (наприклад, Кенія), аргументують це тим, що таке рішення дозволить їм заощадити кошти на розробку стандартів і направити їх на практичне впровадження.

Дещо інше бачення до поділу країн світу задекларовано Комітетом Міжнародних стандартів фінансової звітності, на офіційному сайті якого визначено чотири категорії країн за рівнем запровадження МСФЗ на даний момент часу:

- 1) повномасштабне впровадження МСФЗ для всіх компаній, незалежно від того, чи включені вони в біржовий лістинг чи ні. Цій категорії відповідають 36 країн;
- 2) обов'язкове дотримання МСФЗ тільки для компаній, включених в біржовий лістинг. У цю групу потрапили Китай, Естонія, Гонконг і Латвія;
- 3) країни, чиє законодавство допускає застосування МСФЗ або інших міжнародно-визнаних принципів звітності (наприклад, ГААП США) замість національних правил. Прикладами таких країн є Данія, Німеччина, Угорщина та Нідерланди;
- 4) країни, чії національні стандарти фінансової звітності наближаються до МСФЗ, наприклад, Єгипет, Малайзія, Сінгапур і Південна Африка, причому ступінь наближеності національних стандартів до МСФЗ варіюється [1, с.11].

Найбільший практичний інтерес має саме досвід країн, які повністю перейшли на міжнародні вимоги ведення бухгалтерського обліку та використовують Міжнародні

стандарти фінансової звітності. Проте дослідження стану запровадження міжнародних стандартів в облікову практику іноземних компаній свідчить про те, що лише 35 країн задекларували застосування МСФЗ як обов'язкових для зареєстрованих на біржах компаній і, в тій чи іншій мірі, для компаній, які не включені в лістинг. Ці країни поділяються на чотири групи:

- близькосхідні країни (Бахрейн, Кувейт та ін.);
- країни Південної Америки (Перу, Гондурас та ін.);
- колишні британські колонії (Барбадос, Кіпр, Kenія та ін.);
- країни з перехідною економікою (Грузія, Хорватія та ін.) [1, с. 12].

Проте найбільше значення для ефективного запровадження МСФЗ в Україні має саме досвід країн з перехідною економікою та країн – членів СНД. Це пояснюється історичними аспектами функціонування економік країн та схожими умовами ведення господарської діяльності. Наявність однакових економічних проблем на території пострадянського простору стимулює уряди країн СНД до того, щоб шукати спільні підходи у формуванні системи бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

На основі аналізу досвіду першого впровадження та використання МСФЗ країнами з перехідною економікою виокремлено основні недоліки процесу застосування норм міжнародних стандартів при веденні бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності:

1. Відсутність стандартизованих вимог щодо застосування національних стандартів фінансової звітності та МСФЗ, а також відсутність норм, які роблять використання МСФЗ обов'язковим на практиці буде призводити до різних відхилень. У зв'язку з цим можуть виникати труднощі при порівнянні фінансової звітності, яка буде складена за різними підходами.

Так, наприклад в Польщі національні стандарти фінансової звітності структурно дуже схожі на МСФЗ, а по суті існують значні відмінності. Це може завадити досягненню однієї з головних цілей МСФЗ, а саме співставності фінансової звітності в різних країнах.

2. Відсутність достатньої кількості висококваліфікованих спеціалістів для складання звітності відповідно МСФЗ, а також наявних засобів для підготовки таких спеціалістів.

У країнах, які запровадили МСФЗ для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності існує велика потреба у кваліфікованих бухгалтерях і аудиторів для складання фінансової звітності відповідно до МСФЗ. З проблемою нестачі кваліфікованих спеціалістів при впровадженні МСФЗ, що значно ускладнило цей процес, стикаються країни з перехідними економіками (Грузія, Вірменія, Румунія).

МСФЗ передбачають оцінку тих чи інших подій та операцій, що відображаються у фінансовій звітності, в той час як бухгалтери, які готувалися в умовах планової економіки і детальної регламентації, не мають досвіду оцінки бухгалтерських подій.

Одним із шляхів подолання цієї проблеми для великих компаній може бути залучення аудиторських фірм для підготовки фінансової звітності за МСФЗ. Однак, у цьому випадку може виникнути питання щодо незалежності аудиторів. Очевидним є те, що потрібно робити зусилля для підготовки (перепідготовки) бухгалтерів, які були б здатні та володіли певними навиками для складання фінансової звітності за МСФЗ.

3. Наявність незалежного аудиту та професійних організацій бухгалтерів та аудиторів. Одним із способів підвищення достовірності фінансової звітності є наявність незалежного зовнішнього аудиту в якості атестації того, чи належним чином підготовлена звітність в тій чи іншій компанії. Питання полягає в тому, до якої міри аудитори можуть залишатися незалежними від своїх клієнтів, особливо в країнах з перехідною економікою.

Також слід звернути увагу на відповідальність аудиторів. У країнах із невисоким рівнем відповідальності місцевих аудиторів існує проблема недобросовісного виконання своїх обов'язків.

Будь-які спроби впровадження МСФЗ в країні повинні підтримуватися бухгалтерською та аудиторською громадськістю. Запорукою успішного впровадження МСФЗ буде співпраця "Великої четвірки" аудиторських компаній з місцевими професійними організаціями бухгалтерів та аудиторів для підвищення ефективності діяльності останніх.

Аудиторські компанії "Великої четвірки" мають можливість використовувати великий досвід для складання та аудиторської перевірки фінансової звітності, складеної відповідно до МСФЗ, набутий в міжнародній системі своїх підрозділів.

4. Наявність нормативних актів щодо механізму впровадження МСФЗ. Однією з проблем при впровадженні МСФЗ є відсутність чіткої нормативної бази для такого переходу, особливо щодо юридичної сили МСФЗ.

Після того, як в країні з'являється нормативний акт про впровадження МСФЗ, виникає питання, як зміни і доповнення в МСФЗ можна чітко і зрозуміло ввести в національну практику складання фінансової звітності.

Ще однією проблемою при впровадженні МСФЗ може бути відсутність стандартних загальних правил використання міжнародних стандартів. МСФЗ були розроблені на принциповій основі, а детальної інструкції щодо їх використання не існує. В цьому випадку необхідно звернути увагу на створення центрального національного органу, який би взяв на себе зобов'язання управління процесом впровадження та подальшого застосування МСФЗ.

Проте, для того, щоб не виникало розбіжностей у трактуванні МСФЗ різними країнами, центральний національний орган повинен тримати постійний контакт з Правлінням КМСФЗ щодо інтерпретації МСФЗ.

5. Малі та середні підприємства. Одним із завдань, яке треба вирішити при переході на МСФЗ – малі та середні підприємства в умовах переходу на МСФЗ. У малих та середніх підприємств не має відповідних ресурсів та потреби для застосування МСФЗ при складанні фінансової звітності. Таким чином, впровадження МСФЗ для таких підприємств може виявитися неактуальним.

Наприклад, у Хорватії усі компанії, в тому числі малі підприємства, з 1992 року зобов'язані складати фінансову звітність за МСФЗ. Проте, більшість компаній не дотримуються цієї вимоги, надаючи перевагу вимогам податкового законодавства. Ймовірно, що ігнорування МСФЗ викликано складністю їх дотримання та застосування.

Правління КМСФЗ розглядає питання щодо розробки інструкції для застосування МСФЗ для малих підприємств. Деякі країни також намагаються вирішити дану

проблему. Так, наприклад, у Великобританії існує особливий стандарт для малих підприємств. У Новій Зеландії, де складання фінансової звітності значно наближено до МСФЗ також існує Концепція диференційованої звітності. Це дозволяє малим підприємствам готувати модифіковані варіанти фінансової звітності. Така модифікація допускається в питаннях розкриття інформації, а не у визнанні або оцінці.

У Франції пропонується створити інтегровану систему фінансової звітності для малих підприємств, яка б відповідала МСФЗ, навіть якщо такі підприємства не складають фінансову звітність відповідно до МСФЗ.

Розробка та затвердження МСФЗ початково здійснювалася з метою забезпечення всіх зацікавлених користувачів (в т.ч. інвесторів) нейтральною і об'єктивною інформацією про діяльність компаній. Перехід на МСФЗ надає нові можливості, як для бізнесу, так і для держави в цілому.

Переваги від використання МСФЗ при складанні фінансової звітності в Україні стосуються, як мікроекономічного, так і макроекономічного рівнів економіки.

У якості переваг на мікроекономічному рівні економіки можна виділити:

- зростання ринкової капіталізації;
- вихід на міжнародні ринки капіталу і зниження ціни залученого капіталу;
- можливість більш ефективного використання інформації для прийняття управлінських рішень.

Серед основних переваг на макроекономічному рівні економіки можна виділити наступні:

- надходження іноземних інвестицій в економіку країни;
- більша прозорість звітності вітчизняних компаній, і як наслідок, покращення іміджу бізнесу за кордоном;
- глибша інтеграція економіки країни у світову економічну систему;
- підвищення якості статистичної інформації і можливість її порівняння.

Застосування МСФЗ може бути корисним і для тих українських компаній, які не збираються поки виходити на західні фінансові ринки. Ефект полягає в забезпеченні менеджерів інформацією, що підвищує ефективність управління, зміцнює систему корпоративної поведінки, а отже, і довіру до менеджменту. Найбільш сприятливий ефект буде мати застосування МСФЗ в компаніях, де власник не має представників в керівництві компанії і змушений задовольнятися інформацією, одержаною з фінансової звітності.

Перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності може спричинити як позитивні, так і негативні наслідки для компаній. Серед позитивних аспектів – підвищення прозорості, поліпшення порівнянності показників і, як наслідок, збільшення можливостей для аналізу їхньої діяльності і полегшення доступу до міжнародних ринків капіталу. Однак сама по собі звітність не гарантує припливу інвестицій. Крім того, перехід на МСФЗ вимагатиме від компаній додаткових трудових і фінансових витрат, а оцінити позитивні економічні наслідки від нововведення на початковому етапі буде досить важко.

Використання основних принципів міжнародних стандартів фінансової звітності буде корисним для різних компаній в Україні. Проте, необхідно встановити різні вимоги до

об'єкту розкриття інформації у фінансовій звітності для різних груп компаній, з урахуванням обсягу операцій на ринках капіталів та обсягу господарської діяльності.

Важливе значення для ефективного впровадження та використання МСФЗ в Україні мають державні органи та громадські професійні організації, роль яких полягає у підготовці до впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності та сприянні застосуванню та виконанню цих стандартів.

На перший погляд, вузькоспецифічні проблеми бухгалтерського обліку та фінансової звітності насправді є одними з важливих умов проведення економічних реформ. Таким чином, внаслідок впровадження МСФЗ в Україні буде створена прозора та зрозуміла для різних користувачів система обліку, звітності та контролю за діяльністю суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Отчет о международном опыте применения МСФО. Часть 1 / ФБК: Аудит. Финансы. Право. – Москва: ФБК, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://fcb.ffms.ru/catalog.asp?ob_no=1794.
2. Первые итоги внедрения МСФО за рубежом. Обзорная записка / Крылова Т.Б. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nso.ru/docs/first%20results.pdf>.
3. Порівняльний аналіз щодо впровадження МСФЗ на ринку цінних паперів країн – учасниць СНД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/ifrs_18may11_evelichko_ru.pdf.
4. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1629-15>.
5. Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.10.2007 р. № 911-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=86024&cat_id=83018.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.13

Засадный Б.А., канд. экон. наук, доц.
КНУ имени Тараса Шевченко, Киев

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ МСФО: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрен опыт применения международных стандартов финансовой отчетности в разных странах, на основе которого обоснованы основные преимущества и недостатки процесса внедрения МСФО в целях составления финансовой отчетности для компаний Украины.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансовая отчетность, учетная политика, система бухгалтерского учета, МСФО.

Zasadniy B.A., PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF IFRS: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES TO UKRAINE

The article is considered the experience of the application of International Financial Reporting Standards in different countries based on which are substantiated the major advantages and disadvantages of the implementation of IFRS for financial reporting for companies in Ukraine.

Keywords: accounting, financial reporting, accounting policy, accounting system, IFRS.